

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
професору Марині ШАПОВАЛЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата політичних наук, старшого викладача кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на дисертаційну роботу Шманатова Микита Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційна робота Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» присвячена системному дослідженню окупації як форми іноземного або міжнародного контролю. Обрана тематика є вкрай актуальною як у теоретичному, так і в прикладному аспекті. Вона відповідає нагальним викликам сучасного світу, де зростає кількість конфліктів, які призводять до встановлення зовнішнього контролю над територіями, трансформації політичного простору та виникнення гібридних форм окупаційної влади.

Актуальність дослідження зумовлена не лише загальносвітовими тенденціями, а й конкретним контекстом України, частина території якої перебуває під тимчасовою окупацією. Водночас політична наука ще не виробила усталеного інструментарію для повноцінного аналізу окупації як політичного інституту, що має власну динаміку, функціональність і варіативність. З цієї точки зору, дисертант цілком обґрунтовано виходить за межі правових рамок, трактуючи окупацію як багатовимірне політичне

явище, що може функціонувати як специфічний політичний режим, спрямований на реалізацію стратегічних цілей зовнішнього актора.

Тема дослідження є не лише науково значущою, а й суспільно важливою, оскільки дозволяє краще зрозуміти логіку дій державокупантів, моделі здійснення контролю над захопленими територіями та механізми впливу на державотворчі процеси. Таким чином, вибір теми є своєчасним, обґрунтованим і повністю відповідає потребам сучасної політичної науки, а також завданням, що стоять перед Україною в умовах триваючої агресії.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна робота Шманатова М. С. є самостійним, концептуально завершеним дослідженням, яке відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Структура роботи логічна та добре продумана: вона включає вступ, три змістовні розділи з відповідними підрозділами, висновки до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

Текст дисертації вирізняється науковою послідовністю, системністю викладу та чіткістю аргументації. Робота демонструє високий рівень наукової культури здобувача, зокрема у виборі методологічного інструментарію, обґрунтуванні підходів до аналізу політичних процесів в умовах окупації, використанні порівняльного аналізу для дослідження різних моделей зовнішнього контролю над територіями. Застосування міждисциплінарного підходу дозволяє автору глибоко осмислити досліджуване явище, не обмежуючись рамками лише політології, а залучаючи теорії міжнародного права, історії та міжнародних відносин.

Зміст роботи повною мірою розкриває заявлену мету дослідження та реалізує поставлені завдання. У висновках відображено як основні положення, так і теоретичні узагальнення та практичні рекомендації, що логічно випливають із проведеного аналізу.

Оформлення дисертації відповідає чинним нормативним вимогам, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії» (постанова КМУ від 12.01.2022 № 44, у редакції від 01.01.2024 р.) та наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. Текст наукової праці поданий академічною українською мовою, без стилістичних чи технічних вад.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація виконана в межах науково-дослідної теми кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» (номер державної реєстрації № 0119U102298). Тематика дослідження логічно вписується в межі цієї програми, оскільки охоплює порівняльний аналіз моделей реалізації влади в умовах окупації, досліджує політичні трансформації на контрольованих зовнішніми акторами територіях, а також механізми політичного впливу на процеси державного будівництва, що є невід'ємною складовою ширшого процесу реформування політичної системи.

Окремі аспекти дисертаційного дослідження також мають прикладну значущість для розробки політичних стратегій реагування на загрози територіальній цілісності держави, що особливо актуально в умовах російсько-української війни. Отже, робота не лише відповідає тематиці затверджених наукових програм, а й робить внесок у їх практичне наповнення та розвиток.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Шманатова М. С. характеризується високим ступенем аргументованості та внутрішньої логічної узгодженості. Наукові положення, сформульовані автором, ґрунтуються на широкій джерельній базі, яка включає наукову літературу, міжнародно-правові акти, емпіричні матеріали щодо конкретних кейсів окупації, а також аналітичні джерела, що дозволяє всебічно розглянути досліджувану проблему.

Методологія дослідження, представлена поєднанням неоінституційного, геополітичного, історичного та критико-діалектичного підходів, є релевантною та адекватною меті дослідження. Її застосування забезпечує комплексність аналізу явища окупації, дозволяючи інтерпретувати його не лише як правовий режим, а як форму стратегічного інструментарію впливу з боку зовнішніх акторів.

Усі висновки та практичні рекомендації логічно випливають із змісту дисертації, відповідають поставленим у вступі завданням і відображають

глибоке теоретичне опрацювання теми. Вони мають не лише наукову, а й прикладну значущість, зокрема щодо формування підходів до реінтеграції окупованих територій та розробки стратегій стабілізації політичного порядку після завершення зовнішнього контролю.

Таким чином, сформульовані дисертантом положення є достатньо обґрунтованими, концептуально цілісними та відкривають перспективу для подальших наукових розвідок у межах тематики окупації як політичного явища.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

У дисертації М. С. Шманатова запропоновано оригінальний і добре структурований підхід до вивчення окупації як політичного інституту. Автор виходить із переконання, що традиційне уявлення про окупацію як тимчасовий воєнний режим є недостатнім для аналізу тих складних політичних процесів, які відбуваються на окупованих територіях у сучасному світі. Дослідження демонструє переконливу спробу подолати правове розуміння феномену, запропонувавши натомість міждисциплінарну аналітичну рамку, що охоплює політичні, інституційні та стратегічні виміри окупації.

Автору вдалося здійснити в українському політологічному контексті повноцінний огляд і систематизацію наукової літератури з проблеми окупації та міжнародного адміністрування. Це дозволило йому не лише критично осмислити існуючі підходи, а й вибудувати власну концептуальну модель, яка враховує як нормативну складову, так і фактичну політичну практику. Зокрема, у роботі чітко простежується взаємозв'язок між типом окупації, її функціональним наповненням і механізмами реалізації влади на контрольованих територіях.

Важливим теоретичним досягненням дисертанта є запропонована авторська типологія окупації, що включає три форми: міжнародну адміністрацію, класичну військову окупацію та окупацію з метою анексії. Такий підхід дозволив поглибити розуміння відмінностей між тимчасовим іноземним контролем і політичною трансформацією території в інтересах окупанта. Це особливо актуально у зв'язку з тим, що частина сучасних окупацій не вкладається в класичну схему міжнародного гуманітарного права. Автор підкреслює, що критичним чинником ефективності окупаційної влади є не лише військова присутність, а наявність або

відсутність міжнародного консенсусу, інституційна гнучкість та здатність утримувати легітимність серед місцевого населення.

Досить оригінальним є підхід, згідно з яким окупація розглядається як політична практика, що виконує інструментальну функцію для зовнішнього актора. У цьому контексті окупація постає не лише як форма контролю, а як засіб досягнення стратегічних цілей: послаблення державного суверенітету, зміна політичного порядку, інституційна перебудова місцевого адміністративного управління. Такий ракурс дозволяє подивитися на окупацію як на гнучку політичну технологію, адаптовану до конкретного контексту та цілей.

Безумовно цінним і новаторським є емпіричний блок дисертації, в якому автор проводить комплексний аналіз окупаційної політики Російської Федерації щодо України після 24 лютого 2022 року. Цей кейс автор осмислює як динамічний процес переходу від прихованої форми зовнішнього впливу, непрямой окупації, до прямої окупації з чітко вираженими ознаками анексії. Робота показує, що окупація може еволюціонувати, адаптуючи свої механізми управління, засоби легітимації та адміністративні структури відповідно до змін політичної ситуації. Таке трактування дозволяє не лише краще зрозуміти поточні виклики, з якими стикається Україна, а й сформулювати підходи до аналізу аналогічних кейсів у міжнародній практиці.

Загалом, основні результати дисертаційної роботи свідчать про високий рівень теоретичної підготовки здобувача та його здатність до самостійного концептуального мислення. Отримані висновки не тільки розширюють межі наукового знання в галузі політичної науки, а й мають потенціал для практичного застосування в сфері державної політики, зокрема у питаннях превентивних політик, деокупації та управління окупованими територіями.

6. Дотримання академічної доброчесності.

Згідно аналізу змісту дисертаційної роботи, опублікованих наукових праць Шманатова М.С., а також результатів перевірки тексту за допомогою антиплагіатної інтернет-системи виявлення текстових запозичень Strikeplagiarism.com, що підтверджено відповідним Протоколом контролю оригінальності, встановлено дотримання принципів академічної доброчесності. У дисертації не виявлено фактів плагіату, неправомірного запозичення матеріалів чи фальсифікації результатів.

Представлене дослідження є самостійною, науково обґрунтованою роботою здобувача, що відповідає етичним і методологічним стандартам підготовки кваліфікаційних праць на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Тема дисертації та її зміст відповідають спеціальності 052 «Політологія».

7. Практичне значення отриманих результатів.

Практичне значення дисертаційної роботи здобувача полягає у можливості застосування її результатів у кількох напрямках. Насамперед, розроблена автором типологія окупацій, а також виокремлені критерії аналізу механізмів реалізації влади можуть бути використані для оцінки та прогнозування поведінки зовнішніх акторів у збройних конфліктах і постконфліктних ситуаціях. Зокрема, це стосується сфер, пов'язаних із формуванням державної політики реінтеграції тимчасово окупованих територій, розробки нормативно-правових підходів до визначення статусу окупаційної влади, а також зміцнення національної безпеки в умовах гібридних загроз.

Окрему цінність становить аналіз кейсу російської окупації частини територій України, який дозволяє не лише осмислити особливості сучасної форми анексії, а й окреслити базові підходи до протидії таким практикам у правовому, політичному та інформаційному вимірах. Практичну користь можуть мати і запропоновані висновки щодо залежності ефективності окупаційного режиму від рівня легітимності, наявності зовнішньої підтримки та взаємодії з місцевим населенням.

Одержані результати також можуть бути інтегровані в освітній процес у межах викладання навчальних курсів із політології, міжнародних відносин, конфліктології, державної безпеки та порівняльної політики. Матеріали дисертації мають потенціал бути використаними в аналітичній діяльності, зокрема у роботі державних органів, що займаються питаннями тимчасово окупованих територій, міжнародного права, відновлення територіальної цілісності та захисту суверенітету.

Таким чином, дисертація має не лише наукову, а й прикладну цінність, що підтверджує її значущість для теоретичних і практичних потреб сучасної України

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Як і будь-яке ґрунтовне наукове дослідження, дисертація Микити Шманатова може слугувати підставою для фахової дискусії, обміну думками й подальших уточнень. Не применшуючи наукового значення

виконаної роботи, доцільно окреслити кілька м'яких зауважень, які можуть бути враховані у подальших дослідженнях автора:

У межах роботи сформульовано авторську типологію окупації, яка демонструє аналітичну новизну. Разом із тим, було б доречно глибше розкрити приклади її застосування до ширшого кола історичних або сучасних кейсів: не лише з практики міжнародних адміністрацій чи Російської Федерації, але й з менш досліджених випадків окупацій у країнах Африки, Азії чи Латинської Америки.

У вступі автор справедливо наголошує на браку комплексних міждисциплінарних підходів до теми окупації. Можливо, у подальших працях доцільно було б ширше залучити порівняльний матеріал із галузей міжнародного права або безпекових студій – як посилення вже наявного методологічного інструментарію.

В окремих розділах, присвячених емпіричному аналізу дій Російської Федерації після 2022 року, автор демонструє високу обізнаність з процесами на окупованих територіях. Разом із тим, робота могла би виграти від більш акцентованого розмежування між політичними інститутами, запровадженими Росією, та інституційною відповіддю української держави, що здійснюється у рамках політики деокупації.

Зважаючи на загальну новизну теми, варто було б окреслити також ті напрямки, які залишилися поза межами розгляду, але становлять потенціал для майбутнього аналізу, зокрема вплив окупації на формування локальної ідентичності або трансформацію політичної участі населення в умовах зовнішнього контролю.

Усі зазначені міркування не зменшують цінності дисертації, а навпаки підкреслюють її наукову глибину і стимулюють до подальших теоретичних розробок у межах окресленої тематики.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Проведене дослідження Шманатова Микити Сергійовича є цілісною та завершеною науковою працею, що відзначається власним системним підходом до розв'язання поставлених наукових завдань. Висунуті гіпотези мають логічне обґрунтування, а сформульовані висновки й узагальнення чітко випливають із проведеного аналізу та підтверджуються результатами, отриманими в процесі дослідження.

З огляду на наукову новизну, практичну значущість та професійну спрямованість, дисертація «Реалізація влади на окупованій території:

порівняльний аналіз» відповідає вимогам, які ставляться до завершеного самостійного наукового дослідження. Автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Робота виконана відповідно до вимог Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), а також оформлена відповідно до Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.).

Офіційний рецензент:

кандидат політичних наук,
старший викладач ЗВО
кафедри політології
філософського факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Антон АВКСЕНТЬЄВ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 13:41:38 04.08.2025

Назва файлу з підписом: Рецензія_Авксентьев_А.О..docx.p7s
Розмір файлу з підписом: 41.9 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Авксентьев_А.О..docx
Розмір файлу без підпису: 24.7 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: АВКСЕНТЬЄВ АНТОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ
П.І.Б.: АВКСЕНТЬЄВ АНТОН ОЛЕКСАНДРОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 3334609810
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 13:39:51 04.08.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000003536240178427905
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в одному файлі (CAAdES enveloped)
Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAAdES-X Long)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.02.05 13:00

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
професору Марині ШАПОВАЛЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук (спеціальність 052 – політологія), професора кафедри національної безпеки та політології Навчально-наукового інституту міжнародних відносин та національної безпеки Національного університету «Острозька академія» на дисертаційну роботу Шманатова Микита Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертація М. С. Шманатова спрямована на вивчення малодослідженого питання політичної науки – реалізації влади на окупованій території. Своєчасність обраної теми зумовлена як загальносвітовими тенденціями, що супроводжуються новими формами окупаційного контролю, так і специфікою українського досвіду, де російська окупація має геноцидний характер і безпосередньо впливає на політичне майбутнє України.

У фокусі дослідження – політико-інституційний вимір окупації, що розглядається не як особливий правовий стан, а як процес встановлення, організації і легітимації влади на захопленій території. Така постановка проблеми цілком обґрунтовано актуалізує потребу вивчення того, як різні форми окупації функціонують на практиці, які механізмами контролю використовують та які політичні цілі переслідують.

Обраний автором порівняльний підхід є вдалою стратегією, яка пропонує багатий емпіричний матеріал і доповнює теоретичні знання про практики здійснення влади на окупованих територіях.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертація має чітку концептуальну рамку, добру теоретичну основу та зрозумілу логікою викладу. Проста структура роботи дозволяє легко простежити хід аргументації – від визначення теоретичних рамок дослідження до аналізу окремих випадків. Зміст кожного з трьох розділів узгоджений із загальною логікою наукового пошуку та відповідає поставленим у вступі цілям і завданням.

Здобувач продемонстрував вміння поєднувати політичну теорію з аналізом реальних моделей управління в умовах окупації. Окремо варто відзначити глибоке обґрунтування теоретичного розділу у якому розглянуто різні підходи до класифікації форм окупації та обґрунтовано доцільність порівняльного методу. Висновки, подані після кожного підрозділу, не є стислим відтворенням тексту – вони аналітично підсумовують головні тези і логічно пов'язують розділи між собою, підводячи читача до загальних висновків, які справляють враження цілісного дослідження.

Оформлення роботи відповідає академічним стандартам: дисертація написана доброю академічною мовою, без значних стилістичних чи граматичних помилок. Загальний обсяг становить 240 сторінок, з яких основний текст охоплює 172 сторінки. У дослідженні запропоновано 3 рисунки, 12 таблиць, а також додатки, що полегшують сприйняття змісту роботи. Список використаних джерел є репрезентативним, охоплює 288 позицій і демонструє належний рівень опрацювання сучасної літератури та джерельної бази.

Кількість і характер наукових публікацій, що відображають основні положення дисертації, її оформлення, структура та відповідність вимогам до дисертаційних робіт підтверджують, що дослідження виконано згідно з положеннями, визначеними «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Отримані результати мають не лише теоретичне, а й прикладне значення та можуть бути використані в навчальному процесі, зокрема під

час викладання курсів, пов'язаних із питаннями здійснення влади, етнополітики, національної безпеки, державного управління, міжнародних відносин і зовнішньої політики України. Теоретичні підходи, типологія форм реалізації влади на окупованих територіях і проведений порівняльний аналіз можуть стати основою для спецкурсів або тематичних блоків у межах освітніх програм з політичних наук.

Дисертація виконана в руслі науково-дослідної теми кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» (номер державної реєстрації № 0119U102298), що засвідчує її внесок у загальну стратегію розвитку політичної науки в університетському середовищі.

Основні тези та висновки дослідження становлять науковий інтерес для подальшого досліджень здійснення влади в окупаційних режимах, зміни суверенітету в умовах послаблення норм міжнародного права. Робота створює підґрунтя для розширення теоретичних уявлень про політичну динаміку в умовах окупації та сприяє формуванню цілісного розуміння подібних явищ у міждисциплінарному контексті.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення та практичні рекомендації, викладені у дисертації М. С. Шманатова, є достатньо обґрунтовані емпіричним матеріалом та теоретичними дослідженнями. Ґрунтовний аналіз обраних випадків засвідчує глибоке розуміння тонкощів реалізації влади в умовах окупації, що підтверджується як текстом дисертації, так і публікаціями автора.

Виразною перевагою дослідження є його міждисциплінарність – автор вдало інтегрує підходи з політології, міжнародного права, теорії міжнародних відносин і новітніх історичних студій, зокрема у сфері так званих «окупаційних студій».

Теоретична основа дослідження формується на основі кількох взаємодоповнюючих підходів: застосування неоінституціоналізму дало змогу дослідити структуру й динаміку політичних інститутів, а також неформальні взаємодії політичних акторів у межах окупаційної влади; історичний аналіз сприяв відстеженню процесу окупації в різні періоди і допоміг виявити суперечності і конфліктність у діяльності окупаційних адміністрацій.

Виклад матеріалу чіткий і логічний, що свідчить про високий рівень компетентності автора, глибокі знання з тематики дослідження та майстерність наукового аргументування. Таблиці, рисунки та додаткові матеріали вдало доповнюють аналітичну частину і роблять аргументи більш наочними.

Сформульовані в роботі висновки і рекомендації логічно випливають із проведеного аналізу, вичерпно підсумовують основні тези і повністю відповідають визначеним у дисертації меті та завданням.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Дослідження М. С. Шманатова пропонує новий погляд на розуміння окупації як політичного інституту, що формує специфічну систему управління та взаємодії із зовнішнім і внутрішнім середовищем. Основним теоретичним здобутком автора є формулювання типології форм зовнішнього контролю, а емпіричним – включення українського випадку до дискусії про процес наслідки окупації.

Серед інших результатів, що мають наукову новизну, варто відзначити такі:

- Цілісний аналіз феномену окупації, який спирається на широкий масив літератури щодо військової окупації, міжнародного адміністрування та форм іноземного контролю. Це дозволило виявити зв'язок між типом окупаційного режиму та формами реалізації влади, обсягом зовнішнього втручання й рівнем обмежень суверенітету.
- Авторська модель управління окупованими територіями України дозволяє вивчати окупацію крізь призму організації влади, механізмів управління і наслідків для окупованих територій та місцевих політичних суб'єктів. Особлива увага приділяється фактору міжнародного консенсусу як одному з ключових визначальних чинників ефективності окупаційного режиму.
- Обґрунтування окупації як форми іноземного контролю дозволило авторові стверджувати, що політична ефективність окупаційної влади залежить від здатності вирішувати проблему суверенітету та легітимності (зовнішня і внутрішня проблеми) – тобто водночас забезпечувати контроль над територією та його визнання, та формувати прийнятність своєї влади серед місцевих акторів.

Детальний аналіз окупаційної політики Росії на тимчасово окупованих територіях України після 24 лютого 2022 року, як приклад окупації з метою анексії, дозволив виявити інструменти, з допомогою яких РФ намагається

інтегрувати ці території у власну правову, адміністративну та ідеологічну систему.

Усі отримані результати мають як теоретичну, так і прикладну цінність, зокрема для вироблення політик спрямованих на підлив окупаційної влади та постконфліктної реінтеграції окупованих територій, а також на формування стратегії запобігання повторення окупації території України та інших країн.

6. Дотримання академічної доброчесності.

Аналіз змісту дисертації, шести наукових публікацій здобувача, а також результатів перевірки оригінальності з допомогою системи Strikeplagiarism.com засвідчує, що дослідження є результатом самостійної наукової роботи. Текст дисертації не має ознак плагіату чи інших форм академічної недоброчесності, а всі джерела належно оформлені. Дисертація демонструє авторське осмислення тематики, аналітичну глибину й академічну відповідальність. Робота повністю відповідає вимогам до академічної доброчесності, визначеним чинним законодавством України та внутрішніми нормативними актами освітньо-наукових установ.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Результати дисертаційного дослідження мають практичне значення як у сфері академічного аналізу політичних режимів, так і в контексті вироблення превентивних політик у відповідь на виклики зовнішнього контролю над територіями. Запропонована у роботі типологія окупації, аналітичні критерії оцінки окупаційних режимів та розроблені теоретичні засади дозволяють не лише пояснити механізми реалізації влади в умовах окупації, а й виявляти ранні ознаки формування таких режимів.

Ці підходи можуть бути застосовані для розробки стратегій попередження втрати суверенітету, виявлення політичних ризиків у прикордонних регіонах, моделювання сценаріїв гібридного впливу та оцінки ефективності інституційних реакцій на зовнішнє втручання. Практична цінність полягає також у можливості використання дослідження органами державної влади, безпековими структурами, аналітичними центрами, міжнародними організаціями та експертними платформами при формуванні політик стримування і протидії окупаційним сценаріям.

Крім того, матеріали дисертації можуть використовуватись при розробці тренінгів і методичних рекомендацій для фахівців, які працюють у сферах зовнішньої політики, стратегічного планування та кризового управління.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Важливим здобутком автора є типологія трьох форм іноземного контролю – міжнародна територіальна адміністрація (МТА), військова окупація і військова окупація з метою анексії. Водночас у доволі детальному описі кожної з цих форм не враховані найважливіші відмінності між МТА та двома формами окупації. МТА зазвичай має мандат ради безпеки ООН, виданий відповідно до розділу VII статуту ООН як відповідь на загрозу миру, що здобувач детально аналізує у теоретичному розділі. Однак у роботі не достатньо наголошено, що ООН діє на основі делегованих повноважень а не одноосібних силових дій. Крім того, з точки зору політичної практики окупація є односторонньою дією яка нав'язується силою. МТА (у випадках Косово чи східного Тимору) ґрунтувалася на багатосторонній згоді сторін з метою відновлення миру і як перехідний етап до незалежності. Отже окупація є тимчасовою, навіть якщо вона триває досить довго, як у випадку радянської окупації балтійських країн, тоді як МТА є частиною політичного переходу чи державотворчого процесу.

Сумнівним виглядає використання поняття «державотворчі процеси» стосовно окупованих територій України. Державотворчість передбачає розбудову держави, натомість окупація супроводжується руйнуванням інститутів суверенної держави і нав'язуванням інститутів окупаційного режиму.

Наостанок, детальний аналіз окупаційних практик РФ є важливим внеском до «окупаційних студій», але згадки про український рух опору на окупованих територіях робить його неповним. У чинних дослідженнях цієї теми чітко простежується теза про те що український цивільний і збройний опір є важливим чинником, що перешкоджає інституціоналізації окупаційної влади. Отже чинник опору окупації варто брати до уваги разом з потребою забезпечення суверенітету та підтримки внутрішньої легітимності в українському та інших подібних випадках.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Аналіз змісту дисертації свідчить про її завершений і самостійний характер, що виявляється у новизні дослідницького підходу, логічному викладі матеріалу та аргументованих висновках. У роботі застосований оригінальний підхід до політичного аналізу окупації, обґрунтовано авторське бачення механізмів реалізації влади на окупованих територіях, що підтверджується наявністю належних теоретичних узагальнень, емпіричних прикладів і наукових публікацій.

Дисертація Шманатова М. С. «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» відповідає профілю спеціальності 052 – Політологія галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки, має наукову новизну, теоретичну та емпіричну значущість та демонструє високий рівень академічної підготовки здобувача.

Робота відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, визначеним Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та оформлена відповідно до вимог Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.). Враховуючи викладене, автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 052 Політологія.

Офіційний опонент:

Доктор політичних наук,
професор кафедри національної безпеки та політології
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
та національної безпеки
Національного університету

«Острозька академія»

Юрій МАЦІЄВСЬКИЙ

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:34:27 08.08.2025

Назва файлу з підписом: Відгук_Мацієвський_Ю.В..pdf
Розмір файлу з підписом: 206.8 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук_Мацієвський_Ю.В..pdf
Розмір файлу без підпису: 172.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: МАЦІЄВСЬКИЙ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
П.І.Б.: МАЦІЄВСЬКИЙ ЮРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2476712179
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:34:26 08.08.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000003AC91C011BFB7206
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.08.04 13:00

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
професору Марині ШАПОВАЛЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора політичних наук, професора, професора
кафедри політології філософського факультету Львівського національного
університету імені Івана Франка Литвина Віталія Сергійовича на
дисертаційну роботу Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади
на окупованій території: порівняльний аналіз», подану на здобуття
наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та
поведінкові науки за спеціальністю 052 – Політологія**

1. Обґрунтування й актуальність вибору теми дослідження

Дисертаційна робота Шманатова Микити Сергійовича на тему «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» присвячена актуальній та науково й емпірично важливій проблематиці функціонування окупаційної влади в умовах зовнішнього (іноземного чи міжнародного) контролю над територіями. Обраний напрям дослідження вирізняється своєю своєчасністю і високим ступенем суспільної значущості – як у контексті сучасних й історичних конфліктів, так і з огляду на чинну російську агресію проти України, що супроводжується тривалими процесами окупації, анексії та спроб політичного переоформлення територій.

Тема дослідження вкорінена у сучасні дискусії політичної науки, міжнародного права та конфліктології. Її важливість й актуальність зумовлена не лише частотою випадків окупацій у новітній політичній історії, а й тим, що механізми управління окупованими територіями все частіше виходять за рамки традиційного розуміння тимчасового військового контролю. Тому у дисертаційній роботі запропоновано концептуальний підхід, який долає вузькі рамки юридичного трактування окупації в межах міжнародного гуманітарного права – тобто як тимчасового режиму, що регулює взаємини між окупантом і населенням. Натомість автор розглядає окупацію як складне, в тому числі політичне, явище, що виявляється у вигляді специфічних інститутів влади, стратегій управління і довготривалих політичних трансформацій та практик. Відповідно, актуальність вибраної тематики зумовлена потребою у комплексному міждисциплінарному аналізі окупації не тільки як правового, а й політичного феномена, який безумовно впливає на суверенітет, державотворчі процеси, внутрішню легітимність і геополітичну стабільність. У цьому контексті особливо важливою є спроба дисертанта окреслити типологію сучасних форм окупації, зокрема тих, що прагнуть анексії або трансформації захоплених територій

в інституційно підпорядковані або навіть напівсуверенні/суверенні суб'єкти. Отже, вибір теми дисертаційного дослідження є обґрунтованим, відображає як стратегічно важливі наукові пріоритети, так і практичні виклики, з якими стикаються держави, що зазнають іноземного втручання та втрати територіального контролю. Робота містить потенціал для подальшого розвитку політичної теорії окупації (зокрема як інституту), а також частково для формування обґрунтованих підходів до процесів деокупації, реінтеграції та державної політики у сфері безпеки й управління.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому та оформлення

Дисертаційна робота Микити Сергійовича Шманатова переважно є самостійним, завершеним і цілісним науковим дослідженням, яке загалом відповідає вимогам до робіт подібного типу – на здобуття ступеня доктора філософії. Структура роботи є логічною та обґрунтованою, чітко вибудованою відповідно до мети та завдань дослідження. Текст роботи, навіть попри деякі наявні надмірні описи, переважно викладено академічною мовою, характеризується науковою культурою, точністю і послідовним дотриманням методологічних принципів. Подача матеріалу є цілком зрозумілою, доступною для фахівців у галузі політичної науки, а виклад – логічно зв'язним й аргументованим, хоча тексту й не бракує помарок та стилістичних і загалом мовних огріхів.

Дисертація складається з трьох розділів, кожен з яких поділений на підрозділи, що сприяє чіткій внутрішній структурі роботи. У кінці кожного розділу наведено підсумкові висновки, які підкреслюють основні теоретичні узагальнення та/або емпіричні результати. Заключні загальні висновки дисертації повністю відповідають поставленій у вступі меті та дослідницьким завданням (хоча кількість висновків дещо перевищує кількість завдань), а також узагальнюють здобуті результати та підтверджують наукову новизну і практичну значущість роботи. Загальний обсяг дослідження становить 241 сторінку, із яких 173 сторінки припадає на основний текст. У роботі представлено 3 рисунки та 12 таблиць, які візуально підтримують аналіз і сприяють кращому розумінню представлених даних. Бібліографія роботи охоплює 288 джерел, що засвідчує широку джерельну базу, належну обізнаність здобувача із сучасним науковим дискурсом та включення в роботу результатів міждисциплінарного аналізу. Список використаних джерел обсягом 31 сторінка (щоправда, його все-ж не завжди оформлено за уніфікованими вимогами) підтверджує глибину теоретичної й емпіричної розробки теми. До дисертації також додано 16 сторінок додатків (і це саме таблиці), що дуже вдало доповнюють основний текст і надають додаткову інформацію для верифікації результатів дослідження. В цілому же зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій у її рамках відповідають нормативним документам, зокрема вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, та наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. № 40.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами

Дисертаційне дослідження виконано в рамках науково-дослідної теми кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» (номер державної реєстрації 0121U113328 / 0119U102298). Це свідчить про системний характер наукової роботи та її інтегрованість у ширші дослідницькі напрями, що реалізуються в провідному академічному осередку України. Обрана тема органічно вписується в дослідницьку стратегію кафедри, зокрема в контекст вивчення сучасних викликів для державності, демократичних інститутів та безпекових структур. Також дисертація тематично пов'язана із низкою ключових напрямів досліджень, що стосуються проблем легітимності, інституційного дизайну в умовах конфліктів, зовнішнього управління та трансформацій політичного режиму під впливом війни та окупації.

Саме тому матеріали дослідження можуть бути використані в навчальному процесі, зокрема під час розробки та викладання нормативних і спеціалізованих курсів у закладах вищої освіти за напрямками міжнародних відносин, політології, етнополітології, конфліктології, державного управління, зовнішньої політики та новітньої історії України. Підходи, аналітичні категорії і типології, запропоновані в дисертації, можуть стати основою для вдосконалення освітніх програм, підготовки кейс-стаді та навчальних посібників. У науково-дослідному ж аспекті результати дисертації мають прикладне значення для дальшого розвитку тематики зовнішнього контролю над територіями, окупаційних режимів, а також механізмів реінтеграції та державного реагування на політичні виклики, пов'язані із втратою частини суверенітету. Основні положення і висновки роботи можуть слугувати теоретичною базою для майбутніх міждисциплінарних досліджень і проєктів, зокрема в межах міжнародних дослідницьких грантів, котрі фокусуються на питаннях безпеки, конфліктології, демократичної стійкості, постконфліктного врегулювання тощо.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертаційній роботі Микити Сергійовича Шманатова, відзначаються своїм рівнем обґрунтованості, логічною послідовністю і майже повною відповідністю поставлених в роботі меті й дослідницьким завданням. Ґрунтовне ознайомлення зі змістом роботи, а також з авторськими науковими публікаціями дозволяє зробити висновок про системний і методологічно вивірений характер дослідження. Обрана дисертантом стратегія дослідження відзначається міждисциплінарністю і глибокою концептуалізацією ключових понять. Автор успішно інтегрує підходи з різних дисциплін – політології, міжнародного права, теорії міжнародних відносин, безпекових студій, а також новітнього напрямку так званих «occupation studies». Таке поєднання забезпечує широку теоретичну й аналітичну рамку, в межах якої явище окупації аналізується не тільки як тимчасовий правовий режим, а й як політичний інститут, що має свої механізми, інструменти впливу та логіку функціонування.

У теоретико-методологічному аспекті дослідження базується на поєднанні низки підходів: неоінституціонального, що дозволяє вивчити структуру, функції та еволюцію політичних інститутів в умовах окупації, причому з формального та неформального погляду; геополітичного, що допомагає оцінити вплив міжнародного середовища і стратегій держав на політичні трансформації окупованих територій та формування і функціонування окупаційної влади; історичного, що уможливорює ретроспективне порівняння динаміки окупаційних режимів у часовому розрізі; реалістичного та неореалістичного, які дозволяють розглядати окупацію головно як інструмент геополітичного впливу, сили і балансування; критико-діалектичного, застосованого із метою виявлення внутрішніх суперечностей та криз у логіці окупаційного управління. Таке методологічне поєднання дозволило автору здійснити комплексний аналіз окупації як складного явища й процесу, що супроводжується трансформацією інституційної архітектури, управлінських моделей та взаємодії з місцевими/внутрішніми і зовнішніми політичними акторами.

Обґрунтування більшості положень дисертаційної роботи супроводжується посиланням на відповідні джерела, емпіричний матеріал або порівняльний аналіз кейсів. Узагальнення та висновки сформульовані коректно й логічно впливають із попередніх (послідовних) розділів роботи. Значну аналітичну вартість становлять авторські таблиці, схеми типологізації, а також додатки, що доповнюють основний зміст і підвищують його наукову доказовість. Причому висновки дисертації є не лише узагальненням викладеного матеріалу і відомого фактажу, а й самостійним результатом проведеного дослідження. Вони виявляють високий рівень наукової зрілості здобувача, його вміння аналітично мислити, виділяти ключові закономірності і пропонувати належні/узагальнені рекомендації, релевантні як для академічного середовища, так і для політичної практики. Узагальнюючи, можна стверджувати, що наукові положення і висновки дисертації здебільшого належно обґрунтовані, методологічно цілісні, внутрішньо логічні та становлять внесок у сучасну науку та роздуми про окупацію і загалом форми зовнішнього контролю над територіями.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їхня новизна

У дисертаційній роботі здійснено всебічне міждисциплінарне дослідження феномена окупації як форми зовнішнього (іноземного чи міжнародного) контролю над територіями, яке значно виходить за межі традиційного трактування у рамках міжнародного гуманітарного права. Дисертантом запропоновано низку теоретичних і практичних положень, які становлять істотний внесок у сучасну політичну науку і характеризуються науковою новизною. Зокрема, здобувачем розроблено авторську типологію окупаційних режимів, яка включає три базові моделі – військова окупація, військова окупація з метою анексії та міжнародна територіальна адміністрація, – які диференціюються за механізмами реалізації влади, політичними цілями, ступенем інституціоналізації контролю та впливом на суверенітет. Також окупацію осмислено як політичний інститут, а не тільки як правовий режим, що дозволяє аналізувати її через призму інституційних практик, легітимаційних стратегій і процесів взаємодії з місцевими політичними акторами. На цьому тлі, у дисертаційній роботі визначено

й апробовано систему аналітичних критеріїв для порівняння окупаційних режимів, зокрема таких, як: правова база, структура управління, ступінь міжнародного визнання, політика щодо населення, динаміка трансформацій політичного порядку. А тому поглиблено розуміння політичної функціональності окупацій, які в роботі представлено як інструмент досягнення стратегічних цілей зовнішнього актора – від витіснення легітимної влади до нав'язування нового політичного укладу.

Дуже важливо, що в дисертаційній роботі доведено, що окупація спричиняє або може спричиняти глибокі соціальні, економічні, демографічні та інституційні трансформації, що дозволяє аналізувати її не лише як тимчасовий конфліктний стан, а як механізм довготривалого зовнішнього впливу на захоплену територію. На цьому тлі запропоновано концептуальну рамку для аналізу окупації як процесу, що завжди балансує між зовнішньою легітимністю (міжнародне право), з одного боку, та внутрішньою ефективністю (управління, лояльність, контроль), з іншого. Це положення є важливим теоретичним внеском у вивчення форм управління в умовах війни та загалом конфліктів. З цього частково слідує практична значущість дисертаційної роботи, котра полягає у створенні аналітичної основи для розробки стратегій деокупації і реінтеграції територій, а також для інституційного реагування держави на виклики, пов'язані з окупаційною політикою супротивника. Таким чином, дисертація містить чимало наукових положень, які мають як теоретичну новизну, так і прикладне значення для політичної науки, безпекових досліджень, міжнародного права і конфліктології. Результати дослідження є важливими також у контексті вироблення державної політики щодо тимчасово окупованих територій України, а також для розуміння більш загальних процесів зовнішнього політичного впливу через інституціоналізоване управління або управління, яке намагаються інституціоналізувати.

6. Практичне значення отриманих результатів

Дисертаційне дослідження Микити Сергійовича Шманатова має чітко виражене практичне значення, що виявляється в доволі широких можливостях застосування отриманих результатів у сфері публічної політики, державного управління, безпеки та конфліктології. У роботі запропоновано інноваційний підхід до розуміння окупації не лише як правового режиму, а як (принаймні гіпотетично) політичного інституту – відтвореної практики зовнішнього управління, яка використовується іноземними або міжнародними акторами для досягнення стратегічних цілей у сфері контролю над територіями та політичними режимами. Запропоновані типології окупацій, аналітичні категорії і концептуальні моделі дають змогу здійснювати комплексний аналіз окупаційних режимів у різних контекстах – як у постконфліктних зонах, так і в умовах триваючої агресії. Це відкриває можливості для: формування більш ефективних державних політик стосовно деокупації, реінтеграції та стабілізації територій, які перебували під зовнішнім контролем; удосконалення управлінських підходів до тимчасово окупованих територій, включаючи питання забезпечення легітимності влади, відновлення інституцій та зміцнення політичної суб'єктності місцевих акторів; розробки превентивних стратегій протидії окупації в умовах

гібридних загроз і зовнішнього впливу; підвищення якості політичного аналізу у роботі аналітичних центрів, органів державної влади і міжнародних організацій, які займаються врегулюванням збройних конфліктів та плануванням миротворчих чи адміністративних місій; підготовки рекомендацій для дипломатичних платформ, які ведуть переговори щодо статусу спірних або окупованих територій.

Крім того, напрацювання здобувача можуть знайти практичне використання в освітньому процесі – зокрема під час викладання різних курсів із політичної науки, міжнародних відносин, конфліктології, публічної політики і безпеки. Моделі та висновки, сформульовані в дисертації, становлять цінну методичну базу для формування кейс-стаді, ширших порівнянь, аналітичних модулів та спецкурсів, присвячених проблематиці окупації, анексії та міжнародного адміністрування. У підсумку, результати дисертаційного дослідження мають доволі значний потенціал прикладного використання – як в управлінському й аналітичному секторі, так і в академічному середовищі, у сфері міжнародної політики, безпеки, постконфліктного врегулювання, реінтеграції.

7. Дотримання академічної доброчесності

Результати дисертаційної роботи є самостійним науковим дослідженням, у якому всі положення, висновки та рекомендації обґрунтовано на основі власного теоретичного аналізу, емпіричного матеріалу і міждисциплінарної інтерпретації. У тексті дисертації належним чином зроблено посилання на використані джерела та наукові праці автора, які зазначені у списку літератури та наявні у відповідних розділах роботи. Наукові публікації здобувача, у яких було оприлюднено основні результати дисертаційного дослідження, є одноосібними, безспірно пов'язаними з темою дисертації та висвітлюють ключові елементи її змісту. Також у роботі не було виявлено ознак академічного плагіату, текстових запозичень без належного цитування або інших порушень принципів академічної доброчесності, які могли би поставити під сумнів самостійний характер дослідження. Використання джерел здійснено коректно, з посиланнями на відповідні праці, що свідчить про академічну етику здобувача. Таким чином, дисертація відповідає вимогам щодо дотримання академічної етики і стандартів доброчесності, передбачених нормативними актами України у сфері наукової діяльності та вищої освіти.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Незважаючи на високий рівень теоретичного опрацювання, емпіричного обґрунтування та міждисциплінарного підходу, реалізованих у дисертаційному дослідженні Микити Сергійовича Шманатова, окремі положення або особливості реалізації роботи потребують уточнення чи можуть стати предметом подальшої наукової дискусії. Зокрема, під час публічного захисту доцільно було б звернути увагу на такі моменти і почути відповіді на такі блоки зауважень, ремарок та питань рекомендаційного характеру:

1. *Концептуальні й теоретичні зауваження.* Дисертантом у тексті роботи неодноразово використано поняття «інститут окупації», але не до кінця з'ясовано,

що саме мається на увазі. І як наслідок виникає питання, чи може окупація вважатися інституціоналізованим явищем, якщо дотримуватись сучасного розуміння інститутів (не як організацій, а як норм і правил). Також у роботі паралельно застосовуються поняття «політичний режим» і «правовий режим» окупації, без розмежування між ними. Це породжує деяку плутанину у визначеннях і викликає потребу в чіткому ієрархічному розмежуванні: чи є політичний режим результатом окупації, чи її формою, і яким чином тип політичного режиму (демократія/автократія) впливає на та впливає зі специфіки окупаційної влади. Варто звернути увагу і на те, що в дисертаційній роботі не враховано важливий сучасний кейс окупації – внесення окупованих територій до конституцій агресорів. Видається, що це є окремим правовим і політичним механізмом окупації із метою анексії, який варто було би проаналізувати у дослідженні.

2. *Методологічні зауваження.* Інколи є відчуття, що типологія окупації в дисертації вибудована на основі різнорідних критеріїв й індикаторів: політична мета (анексія чи її відсутність), суб'єкт контролю (міжнародна окупація чи іноземна окупація), інституційна форма окупації тощо. Тому варто було би дещо чіткіше уніфікувати або принаймні під час захисту пояснити основу класифікації та чітко вказати, за якими «осями» відбувається розмежування на типи, бо більш очевидним є розподіл на військову і невійськову, міжнародну і неміжнародну окупацію тощо. Також доцільною була би чіткіша деталізація та представлення запропонованої типології окупації безпосередньо в основному тексті, а не у додатках до роботи. Нарешті, у частині формулювання гіпотези доцільно було б винести її в окремий підпункт Вступу, а не інтегрувати у виклад актуальності дослідження.

3. *Емпіричні кейси й логіка і хід порівняння.* Вибір прикладів для порівняння (розділ 2) загалом дуже цікавий і релевантний, але потребує чіткого обґрунтування. Пояснення на с. 85–86, 104–105 та 124 є умовними й тому викликають потребу уточнення, зокрема того, чому обрано саме ці кейси і як офіційна позиція України щодо Косово корелює з поняттям окупації та вибором цього кейсу для дослідження на тлі інших вибраних кейсів. Примітно й те, що у підрозділі 2.3 наведено лише один кейс для аналізу (на відміну від бінарного порівняння у підрозділах 2.1 і 2.2), що порушує симетрію компаративного аналізу та генерує питання про те, чому автором обрано таку логіку. Також у випадку Кіпру (зокрема на с. 125) доцільно було би приділити більше уваги аналізу конституційного ладу і системи правління цієї держави, оскільки саме вони можливо лежать в передоснові невдалої спроби розв'язання конфлікту. У цій країні конституціоналізовано специфічну систему міжінституційних відносин, зокрема передбачено два президенти (хоч один з них й іменується віце-президентом) і загалом пропорцію політичного й інституційного представництва різних етнічних груп. Це дало б змогу краще проаналізувати, чи можна розглядати спробу створення окремої держави на Кіпрі як форму окупації з елементами анексії, а також чи зацікавлена в цьому автократична Туреччина щодо відносно демократичної Турецької Республіки Північного Кіпру. Врешті, у розділі 3 (особливо підрозділі 3.2), який стосується України, надмірно переважає описовий

характер подачі тексту (чого немає в розділі 2, де розглядаються інші кейси), тоді як вартувало б більше уваги звернути на узагальнюючих концептуальних висновках.

4. *Структурно-композиційні зауваження.* У дисертації спостерігається дисбаланс між надто короткими назвами розділів і дуже деталізованими назвами підрозділів. Крім того, назви підрозділів 3.2 і 3.3 містять однакове датування, але стосуються різних процесів (окупація й анексія) – чи це не ускладнює орієнтацію читача? У Вступі зазначено шість дослідницьких завдань, а у загальних висновках сформульовано сім відповідей. Незважаючи на те, що всі завдання опрацьовано, числова невідповідність потребує корекції. Також у Вступі варто було би окремо виділити секцію про особистий внесок здобувача, навіть попри те, що з тексту й опублікованих праць видно беззаперечну самостійність дисертаційної роботи.

5. *Мовностилістичні та термінологічні зауваження.* У роботі подеколи спостерігається не завжди послідовне вживання термінів «інститут» й «інституція», які буває подано як синоніми (це навіть помічено у Вступі на с. 23), хоч це не зовсім коректно з наукового погляду. Також у деяких місцях трапляється калькування з російської мови (наприклад, с. 46 – «таким образом»). Формулювання на кшталт «державний суверенітет на окупованих територіях» (с. 28) викликає зауваження, оскільки суверенітет – це характеристика держави, а не території. Загалом текст дисертації потребує лінгвістичного редагування задля уніфікації термінології, уникнення стилістичних розбіжностей і виправлення всіх мовних помилок та огріхів.

6. *Технічні та редакційні зауваження.* У тексті трапляються порушення вимог до оформлення виносок/посилань: не скрізь використано квадратні дужки, іноді авторів подано в круглих дужках, що не відповідає уніфікованому стандарту. Список літератури також оформлено з відступами від уніфікованих академічних вимог, зокрема різними способами. Нарешті, нумерація таблиць у додатках не є коректною: як приклад, таблиці в рамках додатку 8 мають позначатися як 8.1, 8.2 тощо, а не 7.1 тощо.

7. *Потенціал подальшого вдосконалення і розширення.* Дисертант дещо стримано оцінює потенціал новизни своєї роботи – насправді кількість оригінальних положень у роботі є більшою, аніж зазначено у Вступі. Разом із цим, в окремих випадках у Вступі елементи наукової новизни показано як фактичні узагальнення і висновки. Врешті, було би доцільно продовжити розробку порівняльної моделі (типів) окупаційних режимів з включенням сучасних прикладів «гібридних форм контролю» без фізичної присутності військ (цифрова окупація, проксі-структури, економічне домінування тощо).

Тим не менше, зазначені положення і рекомендації зовсім не мають критичного характеру та не знижують загальної наукової цінності дисертації. Навпаки, вони відкривають простір для подальших досліджень, а також можуть бути конструктивно обговорені під час публічного захисту.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи

Зміст дисертаційної роботи Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» засвідчує, що вона є самостійною, завершеною, теоретично і методологічно обґрунтованою кваліфікаційною науковою працею, в котрій автором отримано нові результати, що мають наукову новизну, підтверджені аналітичним й емпіричним матеріалом і становлять вагомий внесок у розвиток політичної науки в галузі дослідження політичних режимів, державного суверенітету та зовнішнього контролю на окупованих територіях. Авторське розв'язання поставлених завдань, логіка викладення матеріалу та сформульовані висновки відповідають критеріям академічної доброчесності, професійної наукової культури і вимогам до здобуття ступеня доктора філософії. Отримані результати мають не лише теоретичне значення, а й потенціал практичного застосування в аналітичній, політико-правовій та освітній сферах тощо.

Дисертація та її анотація відповідають усім критеріям, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (в редакції від 01.01.2024 року), а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 (зі змінами згідно з наказом МОН України від 31.05.2019 № 759). Тематика та зміст дисертації повністю відповідають спеціальності 052 – Політологія галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки. З огляду на викладене, вважаю, що Шманатов Микита Сергійович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 – Політологія.

Офіційний опонент:
Доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології
філософського факультету
Львівського національного університету
імені Івана Франка

Віталій ЛИТВИН

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:53:11 09.08.2025

Назва файлу з підписом: Відгук_Литвин_В.С..pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 621.6 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Відгук_Литвин_В.С..pdf
Розмір файлу без підпису: 625.8 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ЛИТВИН ВІТАЛІЙ СЕРГІЙОВИЧ
П.І.Б.: ЛИТВИН ВІТАЛІЙ СЕРГІЙОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 3116305934
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:53:11 09.08.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F040000002080200116A28605
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.08.04 13:00

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна
професору Марині ШАПОВАЛЕНКО
майдан Свободи 4, м. Харків, 61022

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, кандидата політичних наук, старшого викладача кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна на дисертаційну роботу Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

1. Обґрунтування вибору теми дослідження.

Дисертаційна робота Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» присвячена всебічному дослідженню феномену окупації як інструменту здійснення іноземного або міжнародного контролю над територіями. У дослідженні запропоновано аналітичний підхід, що виходить за межі традиційного юридичного розуміння окупації в межах міжнародного гуманітарного права (МГП), і передбачає розгляд цього явища як ширшої політичної практики. Зазначаючи, що МГП формулює нормативні засади правового режиму окупації, покликані обмежити її негативні наслідки та врегулювати відносини між окупаційною владою і цивільним населенням, автор водночас підкреслює, що реальна політична практика часто виходить за межі цих регуляторних рамок. Це обумовлює необхідність глибшого аналізу природи окупації, її функціональних характеристик і специфіки реалізації владних повноважень у відповідних умовах.

Метою дослідження визначено здійснення комплексного аналізу політичних механізмів реалізації влади й управлінських практик в умовах військової окупації. Автор ставить за завдання виявити ключові характеристики та закономірності функціонування окупації як політичного інституту, зокрема її вплив на державотворчі процеси та трансформацію територіального управління.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Дисертаційна праця є самостійним, завершеним і концептуально цілісним науковим дослідженням, що відповідає вимогам до академічних текстів такого рівня. Структура роботи послідовно та логічно вибудована: вона охоплює три розділи, кожен з яких поділений на змістові підрозділи, що забезпечує послідовність викладу матеріалу та дозволяє глибше розкрити заявлену проблематику. Текст вирізняється академічною виваженістю, дотриманням норм наукового стилю та належним рівнем методологічної рефлексії. У роботі чітко окреслено як загальні висновки, так і підсумки до кожного з підрозділів, що забезпечує цілісне розуміння авторської позиції. Узагальнення, сформульовані у висновках, відображають отримані результати, обґрунтовують наукову новизну дослідження та узгоджуються з поставленими метою і завданнями.

Загальний обсяг роботи складає 240 сторінок, з яких на 172 сторінки становить основний текст. У дослідженні наявні 3 рисунки та 12 таблиць. Список використаних джерел містить 288 позицій і займає 32 сторінки, 16 сторінок становлять додатки.

Зміст, структура, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), та наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій».

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами.

Дисертація виконана у рамках науково-дослідницької теми кафедри політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Реформування політичної системи України у глобальній та порівняльній перспективі» (номер державної реєстрації № 0119U102298).

Результати дисертаційного дослідження мають прикладне значення і можуть бути впроваджені в освітній процес при викладанні нормативних і вибіркових дисциплін у межах підготовки фахівців з політичних наук, міжнародних відносин, публічного управління, зовнішньої політики, конфліктології та міжнародної безпеки. Теоретико-методологічні підходи, аналітичні висновки та емпіричні спостереження, сформульовані у роботі, створюють підґрунтя для подальших міждисциплінарних студій, зокрема в контексті поглибленого аналізу політичних режимів, інститутів зовнішнього контролю та трансформацій державності в умовах окупації.

Науково-дослідний потенціал дисертації також полягає в можливості використання її основних положень для подальшої концептуалізації феномену окупації в політичній науці.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Дисертаційне дослідження Шманатова М. С. вирізняється науковою системністю, методологічною ретельністю та міждисциплінарністю. Предметом дослідження виступає політична реалізація влади в умовах військової окупації, зокрема – структура, функціонування та трансформація політичних інститутів окупаційної влади, механізми ухвалення рішень, а також специфіка політичних процесів, що виникають у результаті діяльності таких інститутів. Дослідження базується на поєднанні політологічних, правових, міжнародних і конфліктологічних підходів, з опорою на здобутки «окупаційних студій» як міждисциплінарного напрямку.

В дисертаційному дослідженні було застосовано неоінституційний, геополітичний, історичний, критико-діалектичний, реалістичний і неореалістичний підходи, що забезпечило цілісне охоплення теми. До аналітичних інструментів було залучено системний, компаративний і історико-ретроспективний аналіз, методи прогнозування та моделювання.

Емпірична база дослідження є широкою та репрезентативною. Вона охоплює документи міжнародного гуманітарного права та прав людини, міжнародні угоди й плани врегулювання (Мінські домовленості, Угоди в Осло, план Аннана, формули Штайнера й Штайнмаєра), резолюції ООН, звіти міжнародних адміністрацій, матеріали з практики окупаційного управління в Іраку, Палестині, на Кіпрі та в Україні, а також аналітику провідних міжнародних організацій і свідчення учасників подій.

Робота має чітку логічну структуру, викладена академічною мовою з високим рівнем аргументації. Висновки та практичні рекомендації є обґрунтованими, випливають із дослідженого матеріалу, відповідають поставленій меті й дослідницьким завданням. Узагальнення підкріплені таблицями, схемами та додатковими матеріалами, що посилює доказову базу дисертації та підтверджує глибоку експертизу автора в обраній проблематиці.

5. Основні наукові результати, одержані автором, та їх новизна.

Наукова новизна дисертації полягає в комплексному аналізі окупації як політичного інституту, що виходить за межі її розуміння виключно як тимчасового режиму. Здійснено системне опрацювання наукового корпусу, присвяченого теоретичному осмисленню окупації й міжнародного

адміністрування, що дозволило розробити концептуальні засади її політичного аналізу, зокрема типологізацію форм окупації та виявлення зв'язку між їхніми видами й механізмами реалізації влади на окупованих територіях.

Запропоновано авторську модель типологізації окупації, яка інтегрує сучасні теоретичні підходи та емпіричні кейси, дозволяючи перейти від нормативного аналізу відповідності міжнародному гуманітарному праву до вивчення структур і практик окупаційного управління. У цьому контексті обґрунтовано важливість міжнародного консенсусу як фактора ефективності окупаційної влади.

Сформульовано підхід до розуміння окупації як форми іноземного контролю, що включає військову окупацію, окупацію з метою анексії та міжнародну територіальну адміністрацію. Це дало змогу дослідити окупацію як інституційну практику, спрямовану на досягнення політичних цілей, із врахуванням зовнішніх і внутрішніх викликів, зокрема проблеми суверенітету та забезпечення легітимності серед місцевих акторів.

Комплексно проаналізовано політику Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях України після 24 лютого 2022 року крізь призму інституційної логіки окупації. Показано, як механізми реалізації влади еволюціонували від непрямой форми до прямої окупації, орієнтованої на анексію й інтеграцію захоплених територій до політико-правового простору РФ.

У дисертації обґрунтовано, що окупаційні режими виступають інструментами зовнішнього контролю, які спричиняють масштабні соціальні, економічні та демографічні трансформації на підконтрольних територіях. Теоретичні висновки дослідження створюють основу для поглибленого вивчення політичної природи окупації та мають прикладне значення в контексті розробки політик попередження та врегулювання конфліктів.

6. Дотримання академічної доброчесності.

На основі аналізу змісту дисертаційної роботи, наукових публікацій здобувача та результатів перевірки за допомогою інтернет-системи виявлення текстових запозичень Strikeplagiarism.com, зафіксованих у відповідному Протоколі контролю оригінальності, встановлено, що дослідження є результатом самостійної наукової діяльності. Текст дисертації не містить випадків академічного плагіату, а сама робота відповідає вимогам академічної доброчесності.

7. Практичне значення отриманих результатів.

Дисертація має вагоме теоретичне та практичне значення. У теоретичному вимірі вона поглиблює розуміння окупації як політичного інституту – інструменту реалізації стратегічних цілей іноземними чи міжнародними акторами. Запропонований підхід дозволяє комплексно та всебічно аналізувати прояви окупації крізь призму політологічних концептів, розглядаючи її не ізольовано, а як відтворювану практику владарювання в умовах зовнішнього контролю.

У прикладному аспекті результати дослідження можуть бути використані для розробки підходів до управління окупованими територіями, стратегій стабілізації в умовах іноземного контролю та моделювання ефективних форматів реалізації влади. Висновки дисертації становлять практичний інтерес для органів державної влади, міжнародних організацій, аналітичних центрів і наукових інституцій, що працюють у сфері врегулювання конфліктів, реінтеграції та постконфліктного розвитку.

Матеріали дослідження також мають цінність для оцінки ефективності різних форм окупації, аналізу кейсів міжнародної практики та можуть бути включені до навчальних програм із політології, міжнародних відносин, безпеки, врегулювання конфліктів, а також до спеціалізованих курсів з питань політичних режимів, іноземного контролю та управління в кризових умовах.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Основним недоліком дисертаційної роботи Шманатова М. С. є неповна опрацьованість теоретичної частини дисертаційного дослідження, що представлена 1 розділом. У вступі Шманатов М. С. слушно зауважує, що окупація є складним явищем і в своїй дисертаційній роботі має намір дослідити політичний вимір цього складного явища (окупації). Оскільки окупація є складним і багатогранним явищем, то і вивчається це складне явище низкою дисциплін – політологією, міжнародним правом, міжнародними відносинами, національною та міжнародною безпекою. Виходячи із сказаного вище, було б логічним очікувати в підрозділі 1.1 *Визначення поняття окупації та еволюція цього явища* висвітлення певного спектру теоретичних підходів до розуміння окупації через різну дисциплінарну та теоретико-методологічну оптику з акцентуванням уваги на політичному вимірі феномену окупації. (з представленням відповідних політологічних теорій щодо проблематики окупації). Натомість, в підрозділі 1.1 основна увага зосереджена на міжнародно-правовому аспекті проблеми окупації, досить багато уваги приділяється еволюції і розвитку саме міжнародного права в частині регулювання проблематики окупації.

Акцентування уваги на міжнародно-правовому аспекті при розгляді окупації помітне не лише змістовно, але і на джерельній базі. Так із 28 джерел, на які посиляється Шманатов М. С. в підрозділі 1.1, мінімум 15 джерел, в тій чи іншій мірі, мають стосунок до міжнародного права. В сучасній науковій літературі є достатня кількість досліджень проблематики окупації в рамках міжнародної безпеки, однак в підрозділі 1.1 дисертаційної роботи проблематика окупації з перспективи міжнародної безпеки представлена декількома джерелами. Таким чином, основне зауваження щодо підрозділу 1.1 зводиться до двох позицій: 1) не представлення всього спектру основних теоретико-методологічних підходів до проблеми окупації; 2) акцентування основної уваги на міжнародно-правовому аспекті окупації, а не на політичному аспекті цього явища.

У підрозділі 1.2 *Наукові підходи до типологізації окупації* основна увага сконцентрована на розгляді лише двох підходів – А. Робертса та Д. Едельштайна, натомість широкий спектр підходів до типологізації окупації не представлено достатньою мірою.

У розділі 2 *Реалізація влади в умовах окупації* здійснено аналіз конкретних кейсів реалізації влади в умовах трьох випадків окупації: міжнародної територіальної адміністрації (місії ООН у Косово та Східному Тиморі), військової окупації (Ірак та Палестина), військової окупації з метою анексії (окупація Туреччиною північного Кіпру). Хоча конкретні приклади випадків окупації в цілому виглядають переконливо, однак не наведено достатньо аргументів на користь розгляду саме цих країн в якості прикладу випадку окупації. Так само, не розкритим є питання про те, чи наведений випадок окупації обмежується країною (країнами), що розглядається в дисертаційному дослідженні.

В тексті дисертаційного дослідження, особливо в 3 розділі, Шманатов М. С. для позначення окупованих територій Донецької і Луганської областей часто використовує назви «ДНР», «ЛНР», «ЛДНР», ці назви вживаються в лапках і перед цими поняттями дисертант вживає словосполучення «так званої». На мою думку, подібна термінологіє не є доречною, оскільки мова йде про використання, хоч і у лапках, самоназв, які були запропоновані окупантом. В українському правовому полі і політичному дискурсі для позначення окупованих територій Донецької і Луганської областей існує спеціальна політико-правова термінологія, яка вживалась дисертантом в тексті роботи – Тимчасово окуповані території (ТОТ) та Окремі райони Донецької та Луганської областей (ОРДЛО). Позначаючи окуповані території Донецької та Луганської областей, на мою думку, варто дотримуватися саме вітчизняної політико-правової термінології.

В якості загальних зауважень щодо дисертаційної роботи Шманатова М. С. можна зазначити наявність незначної кількості друкарських помилок та русизмів в тексті дисертаційного дослідження.

Зазначені недоліки дисертаційної роботи Шманатова М. С. не зменшують цінності самого дисертаційного дослідження і не впливають на, в цілому, позитивне сприйняття цієї дисертаційної роботи.

9. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи.

Зміст дисертаційної роботи підтверджує, що дослідження М. С. Шманатова є самостійною, цілісною та завершеною науковою працею, в якій автор пропонує власне обґрунтоване вирішення поставлених наукових завдань. Висунуті у дослідженні гіпотези, сформульовані висновки та узагальнення логічно впливають із проведеного аналізу та підтверджуються отриманими результатами.

З огляду на професійне спрямування, рівень наукової новизни та практичну значущість, дисертація Шманатова Микити Сергійовича «Реалізація влади на окупованій території: порівняльний аналіз» відповідає критеріям завершеного самостійного наукового дослідження. Автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 052 Політологія. Дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (редакція від 01.01.2024 р.), а також оформлена згідно з вимогами Наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019 р.).

Офіційний рецензент:

кандидат політичних наук,
старший викладач ЗВО
кафедри політології
філософського факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
Олег ГАЙКО

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 14:16:25 10.08.2025

Назва файлу з підписом: Рецензія_Гайко_О.С..pdf.asice
Розмір файлу з підписом: 193.6 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Рецензія_Гайко_О.С..pdf
Розмір файлу без підпису: 216.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ГАЙКО ОЛЕГ СЕРГІЙОВИЧ
П.І.Б.: ГАЙКО ОЛЕГ СЕРГІЙОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 3256006299
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 14:16:25 10.08.2025
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000DAE0200152C88E06
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підписаний PDF-файл (PAdES)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (PAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2025.08.04 13:00